

BAJKA JAKO GATUNEK LITERACKI

Historia gatunku

Tworzywem bajki są motywy i wątki wywodzące się z tradycji ludowej. Bajka jako gatunek powstała w starożytności. Najstarsze i najbardziej znane europejskie bajki są autorstwa **Ezopa**, półlegendarnego greckiego niewolnika z Frygii (podobno brzydkiego i garbatego) żyjącego w VI w. p.n.e., uznawanego za twórcę bajki zwierzęcej, w której pod postaciami zwierząt ukryte są wady ludzi. Bajki te adresowane do dorosłego odbiorcy miały charakter moralizatorski i satyryczny.

Naśladowcami Ezopa byli dwaj starożytni poeci: **rzymski Fedrus i grecki Babrios**. Ten drugi uchodzi za twórcę bajki narracyjnej, tej, w której mistrzostwo osiągnie później La Fontaine.

W literaturze polskiej bajki pojawiły się w średniowieczu i były wykorzystywane przez kaznodziejów i kronikarzy (np. Wincentego Kadłubka). Renesans przyniósł dzieło Biernata z Lublina, który około 1522 r. wydał *Żywot Ezopa Fryga, mędrca obyczajnego, i z przypowieściami jego*, i był to moment przełomowy w dziejach bajki polskiej, która

Cechy gatunku

została wpisana w tradycję bajkopisarstwa europejskiego. Do *Żywota...* Biernat z Lublina dodał ponad dwieście przypowieści – bajek opowiadanych przez Ezopa. Każde wydarzenie opatrzył morałem poprzedzającym lub zamykającym utwór.

Najważniejsi staropolscy autorzy bajek to: Mikołaj Rej (*Zwierzyniec, Figliki*), Szymon Szymonowicz, Wacław Potocki.

W Europie największą popularność zyskały bajki żyjącego w XVII w. **Jeana de La Fontaine'a**, czołowego przedstawiciela francuskiego klasycyzmu.

Nazwa gatunkowa „bajka” utrwaliła się w polszczyźnie w XVIII w., do tej pory słowo to było synonimem plotki, nieprawdopodobnej, zmyślonej historii.

Cechy gatunku

- Jest to jeden z **gatunków epiki**, choć bajka epigramatyczna ma dużo cech lirycznych. Jest krótkim utworem literackim, najczęściej **pisany wierszem, często żartobliwym**.
- Przedstawia historię, której **bohaterami są zwierzęta**, ludzie, niekiedy rośliny i przedmioty.

- Zwierzęta nie tylko mówią, ale także **zachowują się jak ludzie**: kłócą się, knują intrygi, żyją w zorganizowanej społeczności, kierują państwem i pełnią funkcje publiczne. Ich nazwy zastępują rozbudowaną charakterystykę, gdyż jednoznacznie sugerują cechy, o które autorowi chodzi, np. lis – chytryść, mrówka – pracowitość itp.
- Bohaterowie bajek są obdarzeni **wyrazistymi cechami charakteru**; wyraźna jest **typizacja postaci**.
- Zawiera **alegorię**. Pod postaciami zwierząt kryją się ludzie ze swoimi wadami i zaletami, a zarysowana historia stanowi ilustrację jakiejś prawdy ogólnej. Lew to w utworach tego gatunku zwierzę silne, majestatyczne, budzące strach, a niekiedy sprawiedliwe i wielkoduszne. Jest alegorią monarchy, pana na dworze (*Lew i zwierzęta*, *Lew pokorny*). Wilk symbolizuje siłę, okrucieństwo, bezprawie, lis to alegoria chytryści, sprytu.
- Ma **konstrukcję paraboliczną** – ma dwa plany znaczeniowe: dosłowny i przenośny.
- Jest to gatunek **literatury dydaktycznej**. Jej podstawowym celem jest krytyka wad człowieka i piętnowanie szkodliwego zachowania, a tym samym przekazanie jakiejś zasady etycznej i wskazówki postępowania.

Podział bajek

- Zawiera **moralne pouczenie** – wniosek, mądrość, uogólniającą refleksję – zazwyczaj formułowane w krótkim zdaniu zwanym morałem i umieszczonym na początku lub na końcu utworu. Niekiedy morał nie jest wyrażony wprost, lecz jedynie wyraźnie zasugerowany.
- Bajka często **opiera się na kontraście**, przedstawia dwa typy bohaterów, dwa stanowiska czy skrajne typy działań.

Podział bajek

Wyróżniamy bajki:

- **epigramatyczne** (typu ezopowego) – nazwa pochodzi od słowa „epigramat”, którym nazywa się krótki, przeważnie dwuwierszowy, utwór poetycki lapidarnie ujmujący poruszany temat; bajki epigramatyczne są zwarte i zwarte, pozbawione elementów epickich; często operują kontrastem i paralelizmem;
- **narracyjne** (zapoczątkowane przez Babriosa, kontynuowane przez La Fontaine’a) – są to utwory dłuższe, wierszowane, o bardziej rozbudowanej fabule niż bajki epigramatyczne.

BAJKI IGNACEGO KRASICKIEGO

O autorze

Ignacy Krasicki urodził się 3 lutego 1735 r. w Dubiecku na ziemi sanockiej. Pochodził ze średnio zamożnej szlachty. Był poetą, prozaikiem, komediopisarzem, publicystą, krytykiem literackim i teatralnym, działaczem kulturalnym. Już współcześni nazywali go „księciem poetów”.

O autorze

Uważany jest za najwybitniejszego przedstawiciela polskiego oświecenia. Ze względu na nie najlepszą sytuację finansową rodziny przyszły pisarz został przeznaczony do stanu duchownego. Uczył się w kolegium jezuickim we Lwowie oraz w seminarium duchownym misjonarzy w Warszawie. Studiował także w Rzymie.

W 1754 r. po zakończeniu nauki w seminarium został kanonikiem kijowskim, a we wrześniu 1757 r. proboszczem przemyskim. Po otrzymaniu święceń kapłańskich w 1759 r. udał się w dwuletnią podróż zagraniczną, by zgodnie z oświeceniową modą uzupełnić swoją edukację.

Wkrótce po elekcji w 1764 r. stał się bliskim współpracownikiem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w jego działalności kulturalnej. Związał się z grupą reformatorów skupionych przy królu. W 1765 r. wraz z Franciszkiem Bohomolcem i przy wsparciu króla **założył czasopismo „Monitor”**, które było wydawane przez następnych dwadzieścia lat.

Dzięki poparciu króla w 1766 r. Krasicki został konsekrowany na **biskupa warmińskiego** i od tej pory rzadziej bywał w Warszawie. Mieszkał w Lidzbarku Warmińskim (Heilsbergu). Stworzył tam dwór o ambicjach kulturalnych, gromadził książki, obrazy, medale, założył ogród.

Uczestniczył w **obiadach czwartkowych** wydawanych przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. Były to cotygodniowe spotkania króla z artystami w Warszawie na Zamku Królewskim lub w Łazienkach, na których rozmawiano o sztuce i nauce, omawiano utwory literackie.

W czasie trwania konfederacji barskiej biskup warmiński, chcąc uniknąć zaangażowania, przebywał najpierw na Warmii, potem za granicą. Po tym jak Warmia przeszła pod panowanie Prus, Krasicki często bywał na dworze w **Berlinie i Poczdamie, podejmowany przez Fryderyka II i jego następcę Fryderyka Wilhelma II**, dzięki któremu otrzymał nominację na arcybiskupa gnieźnieńskiego. Od tej pory przebywał głównie w Skierniewicach i Łowiczu. Od 1799 r. zajmował się przede wszystkim porządkowaniem własnej twórczości do przygotowywanej we współpracy z Franciszkiem Dmochowskim zbiorowej edycji swoich pism. **Pod koniec 1800 r. przebywał na leczeniu w Berlinie, gdzie zmarł 14 marca 1801 r.** Został pochowany w podziemiach berlińskiego kościoła św. Jadwigi, jednak dzięki staraniom Juliana Ursyna Niemcewicza prochy Krasickiego sprowadzono do kraju i złożono w katedrze w Gnieźnie.

W 1774 r. Krasicki został odznaczony Orderem Orła Białego, od 1767 r. był kawalerem Orderu Świętego Stanisława, a od 1798 pruskiego Orderu Czerwonego Orła.

Geneza bajek

Utwory Krasickiego:

- *Antymonachomachia* – poemat heroikomiczny
- Bajki
- *Historia* – powieść
- *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* – pierwsza polska powieść
- *Monachomachia* – poemat heroikomiczny
- *Myszeida* – poemat heroikomiczny
- *Pan Podstoli* – powieść
- Satyry.

Geneza bajek

Krasicki już na początku swojej działalności artystycznej, **pisząc do „Monitora”, którego współredagował, zdradzał swoje zainteresowania bajką jako gatunkiem literackim.** W 1767 r. napisał i opublikował artykuł o twórczości Ezopa i przekonywał, że bajka powinna mieć znaczącą rolę w literaturze ze względu na swą dydaktyczną funkcję. **W „Monitorze” były publikowane też pierwsze bajki Krasickiego.**

W 1779 r. zostały wydane *Bajki i przypowieści*, które zawierały bajki krótkie, epigramatyczne, nawiązujące do motywów ezopowych. W większości były to utwory oryginalne albo przetworzone tak bardzo, że nie przypominały pierwowzorów. Po